

תפילות לגשם - במקרא

בראשית רבה פרשה יג

"כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ" - מזכיר שם מלא על עולם מלא. א"ר חלפאי: כשם שהוא מזכיר שם מלא על עולם מלא, כך הוא מזכיר שם מלא בירידת גשמים.¹ אמר ר' שמעון בר יוחאי: שלושה דברים שקולים זה בזה, ואלו הם: ארץ, אדם ומטר ... שאם אין ארץ אין מטר ואם אין מטר אין ארץ ואם אין שניהם אין אדם ... "ואדם אין לעבוד את האדמה" - ואדם אין להעביד את הבריות להקב"ה, כאלהו וכחוני המעגל.²

המבול - בראשית פרקים ז-ח

"ויזכר אלהים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על הארץ וישכו המים."³

האבות התפללו לגשם?

ויהי רעב בארץ ויבד אברהם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ: (בראשית יב)
ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה: (בראשית כו א).

ויבא יעקב כי יש שבר במצרים ויאמר יעקב לבניו ... רדו שמה ושברו לנו משם ונחיה ולא נמות: (שם מב א-ב).⁴

פרשה שנייה של קריאת שמע והפסוקים הקודמים לה - דברים יא י-כא

כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק: והארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשנה מים: ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה:⁵

¹ בבריאת העולם מוזכר שם מלא: ה' אלהים, שם הוי-ה ושם אדנות: "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים". כך גם בעת שיורד המטר: "כי לא המטיר ה' אלהים על הארץ". וכבר הארכנו לדון בגדולת ירידת גשמים בדברינו [גדולה ירידת גשמים](#) ביום בו שואלים טל ומטר (ז' בחשוון). וכאן נשאל: אם ירידת גשמים כמוה כבריאת העולם, מדוע באמת לא המטיר ה' אלהים מטר מיד לאחר בריאת העולם?

² תשובת המקרא היא פשוטה: "ואדם אין לעבוד את האדמה". אבל המדרש דורש: אין בני אדם שיתפללו על הגשם. שלושה דברים שקולים ושלושים זה בזה, אומר ר' שמעון בר יוחאי: ארץ, אדם ומטר. הארץ משתוקקת למטר וזה מצדו משתוקקת לתפילת האדם. אם אין ארץ ומטר אין אדם. ואם אין אדם שיתפלל, אין מטר להמטיר על הארץ. ראה גם בראשית רבה יג ט: "מפני ד' דברים חזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן ... שיהיו הכל תולין עיניהם כלפי מעלה, ה"ד (איוב ה) לשום שפלים למרום". ואנו נתחקה הפעם אחרי תפילות גשם במקרא ובע"ה נשלים בשנה האחרת גם על תפילות גשם במדרש.

³ האם המבול יכול להיחשב למקור הראשון במקרא לתפילות לגשם? מסיפור חוני המעגל ("התחילו לירד בזעף ... אמר לפניו: לא כך שאלתי, אלא גשמי רצון ברכה ונדבה") ומתפילתו של כהן הגדול ביום הכיפורים ("ועל אנשי השרון היה אומר: יהי רצון מלפניך ... שלא יעשו בתיכם קבריהם"), אנו למדים שגם ריבוי גשם אינו טוב; וכשם שמתפללים על הגשם שירד, כך מתפללים על רוב גשם שלא יקלקל. אם כך, אז אולי המתפלל הראשון על הגשם, במקרא, הוא נח. ראה מדרש תנחומא פרשת נח סימן יא: "כשהיה נח בתיבה היה מתפלל תמיד: הוציאה ממסגר נפשי (תהלים קמב ח). שנאמר: על זאת יתפלל כל חסיד אלקיך לעת מצא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים לב ו)". אך במחשבה שנייה, נראה שהמבול הוא מאורע חריג ואינו שייך לתפילות לגשמים ובאמת, להלכה בימינו, אפשר שאין מתפללים על ריבוי גשמים. ראה משנה תענית פרק ג משנה ח: "על כל צרה שלא תבוא על הצבור מתריעין עליהן חוץ מרוב גשמים". ובגמרא תענית כג א: "אמרו לו: רבי, כשם שהתפללת שירדו, כך התפלל וילכו להם. אמר להם: כך מקובלני שאין מתפללין על רוב הטובה". אך לעומת זאת ראה שם: "שאלו את רבי אליעזר: עד היכן גשמים יורדין ויתפללו שלא ירדו? - אמר להם: כדי שיעמוד אדם בקרן אפל, וישכשך רגליו במים". ועד כאן מבול דברינו בעניין זה. ראה רמב"ם הלכות תעניות פרק ב הלכה טו.

⁴ כל אחד משלושת האבות התנסה ברעב ולא מצאנו שהאבות מתפללים על גשם (מצינו שהאבות מתפללים על דברים אחרים כגון: אברהם על סדום, יצחק על עקרות רבקה, יעקב לפני המפגש עם עשו ועוד). אבל מצאנו שהם נוקטים בפעולות מעשיות: אברהם מהגר למצרים עד יעבור זעם, יצחק אינו עוזב את הארץ בשעת עצירת גשמים, במצוות ה' אליו: גור בארץ הזאת, והוא מהגר בתוך ארץ ישראל לאזור פלשתים, חבל גרר. שם הוא חופר בארות, מוצא מים, גם בשנות בצורת, והופך לחקלאי מצליח. ראה דברינו [יצחק אבינו](#) בפרשת תולדות. יעקב שולח את בניו להביא שבר ממצרים בשנות הרעב ולא שמענו שהתפלל לגשם. ראה זאת עוד מצאנו, שהמדרש משבח את אברהם על שלא קרא תיגר ולא הקפיד: "ויהי רעב בארץ וירד אברהם מצרימה לגור, כתיב (תהלים לג) הנה עין ה' אל יראו למיחלים לחסדו ... מה כתיב באברהם? ואברכה ואגדלה שמך. כיון שיצא, קפץ עליו רעבון ולא הקפיד ולא קרא תגר אלא ויהי רעב בארץ" (בראשית רבה מ א-ב). אברהם עומד בניסיון ולא קורא תיגר, אבל גם לא מתפלל. עכ"פ, המקרא לא מספר לנו שהתפלל וניסה להעביר את רוע גזירת עצירת גשמים.

⁵ פרשה שנייה של קריאת שמע שגורה בינו, פעמיים בכל יום, מה עוד שאנחנו מחברים אותה עם הפרשה הראשונה, כאילו כך הרצף בתורה. בכך, אנו מאבדים אולי את ההקשר החשוב של הציפייה למטר. כדאי מאד לקרוא במקור פסוקים מקדימים אלה ולחוש את המעבר הטבעי מהם אל: "והיה אם שמוע תשמעו וכו'". (יש אמנם הפסק של "סתומה" בין שתי הפרשיות, אך רצף המשך הקריאה ביניהן הוא פשוט וברור). זו טבעה של הארץ. ארץ שהקב"ה תמיד מביט בה ודורש אותה. ולכן, אם תשמעו, תהיה דרישה והבטה זו לטובה. ואם ח"ח לא תשמעו, תהיה הדרישה וההבטה לרעה.

וְהִיָּה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי ... וְנִתַּתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ ... הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים ... וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר: (דברים יא, יג-ז).

תפילת שמואל – שמואל א פרק יב

הַלּוֹא קִצִּיר חֲטִיִּים הַיּוֹם אֶקְרָא אֶל ה' וְיִתֵּן קִלּוֹת וּמָטָר וְיָדַעוּ וַיֵּרְאוּ כִּי רָעַתְכֶם רַבָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתֶם בְּעֵינַי ה' לְשֹׂאֵל לְכֶם מְלֶךְ ... וַיֵּאמְרוּ כָּל הָעָם אֶל שְׁמוּאֵל הַתְּפִלָּל בְּעַד עֶבְדֶּיךָ אֶל ה' אֱלֹהֶיךָ וְאֵל נְמוֹת כִּי יִסְפְּנוּ עַל כָּל חַטָּאתֵינוּ רָעָה לְשֹׂאֵל לָנוּ מְלֶךְ: 7

תפילת שלמה - מלכים א פרק ח

בְּהֶעָצֵר שָׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר כִּי יִחְטְאוּ לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת שְׁמֶיךָ וּמִחֲטָאתֶם יִשׁוּבוּן כִּי תֵעָנֶם: 8

תפילת אליהו - מלכים א פרק יח⁹

וַיְהִי בְעֵלּוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֶלְיָהוּ הַנְּבִיא וַיֵּאמֶר ... עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי¹⁰ ... וְתַפֵּל אֵשׁ ה' וְתֹאכַל אֶת הָעֵלֶה וְאֶת הָעֵצִים ... וְאֶת הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּתְּעֵלָה לַחֲכָה: וַיֵּרָא כָּל הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֵּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא הָאֱלֹהִים:

⁶ וכן הוא בברכה ובתוכחה שבפרשת בחוקותי ובמקומות נוספים. לכאורה כאן אין תפילה, רק מעשים. אם תלכו בחוקותי ואם תשמרו את מצוות התורה יהיה גשם ואם לאו – לא יהיה גשם. לא בתפילה תלוי הדבר, אלא במצוות ומעשים טובים: בין אדם למקום ובין אדם לחבירו. ראה למשל המדרש על ר' תנחומא ואותו האיש שנותן מעות לגרושתו, בויקרא רבה לד יד, בדברינו [תפילות לגשם במדרש](#) אשר משלים דף זה.

⁷ האם אפשר לכלול את תפילת שמואל זו כחלק מתפילות על הגשם? לכאורה לא. כאן זה עניין אחר לגמרי. הנושא הנדון כאן הוא המלוכה והגשם המורד באמצע הקיץ משמש אות וסימן אזהרה. אבל אפשר שהדברים מורכבים קצת יותר. ראה דברים רבה פרשה י סימן ב: "ברא הקב"ה את החורף שיהא חורף ואת הקיץ שיהא קיץ. בא אליהו ועשה את החורף קיץ, שכן כתוב: חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי; בא שמואל ועשה את הקיץ חורף, שכן כתוב: הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר". עצירת הגשם בחורף, כמוה כירידתו באמצע הקיץ, שתיהן הן שינוי בסדרי הטבע (אשר נגרם כתוצאה משינוי בסדרי החיים, התורה והמצוות). מבחינה זו תפילה לירידת גשמים בחורף כמוה כתפילה להפסקתם בקיץ. מה גם שכפי שראינו לעיל (הערה 3), במקרים רבים התפללו גם בחורף על ריבוי גשמים. אם נאמר שאליהו התפלל על הגשם שיבוא (ראה להלן), אזי גם שמואל מתפלל על הגשם שישתלק, למרות שהוא זה שגרם לו שיבוא (כשם שאליהו גרם לו שייעצר). אנו גם יודעים שתקופת ספירת העומר הוא עונה חקלאית מסוכנת בה מתפללים מצד אחד על שרב וגם על גשמי קיץ מאוחרים שלא יפגעו בתבואות. ראה ויקרא רבה כח ב.

⁸ רש"י מקשר את דברי שלמה אלה לדברי משה בתורה: "בהיעצר השמים - כדכתיב ועצר את השמים ולא יהיה מטר" (רש"י זה נמצא במקבילה בדברי הימים ב ו כו) וכפי שראינו, משה אינו מבקש תפילה, רק קיום מצוות ומעשים טובים. ראה גם פירוש רד"ק: "בהעצר שמים - כי תורם הדרך הטובה שתודיעם על איזה עון נעצר השמים ותורם הדרך הטובה ונתת מטר". באופן דומה פירש גם רלב"ג שם. אבל בהמשך הפסוק כתוב בפירוש עניין התפילה: "והתפללו אל המקום הזה". אפשר כמובן לומר שדברי שלמה אינם סותרים את דברי משה: מתוך שתתפללו, תכירו במעשיכם הרעים, תרבו במעשים טובים ותשובו אל ה'. אבל בכל מקרה, יש כאן חידוש ותוספת של שלמה לדברי התורה כאשר הוא מדגיש את עניין התפילה. זאת, כחלק מתפילתו הגדולה של שלמה בעת חנוכת בית המקדש. אגב, פסוק זה מוזכר גם בהשגות רמב"ן למצווה החמישית בספר המצוות לרמב"ם, במחלוקת הידועה ביניהם האם תפילה היא מצווה מהתורה (שיטת הרמב"ם) או מדרבנן (שיטת רמב"ן). ואלה דבריו של רמב"ן בהשגותיו: "אלא ודאי כל עניין התפילה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא יתברך עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו ... ומה שדרשו בספרי (עקב) ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפילה, אסמכתא היא ... והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבוא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב (מ"א ח דה"ב ו) בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכו' ". ראה דבריו שם במלואם. אם כך, אפשר שלשלמה שמורה זכות הראשונים לתפילה על הגשם, לפחות במובן הפשוט שאנחנו משתמשים בו: תפילה שירד גשם.

⁹ ראה פרק יז לפניו שאליהו הוא שעוצר את המטר: "וַיֵּאמֶר אֶלְיָהוּ הַתְּשִׁבִי מִתְּשִׁבִי גִלְעָד אֶל אַחָב חִי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לִפִּי דְבָרִי". זאת, עפ"י המדרש (סנהדרין קיג ע"א) בעקבות פרשת חילאל בית האלי (מלכים א סוף פרק טז) אשר שיכל את שני בניו בעת שבנה את יריחו בניגוד להשבעתו של יהושע (יהושע ו כו) ובאו אליהו ואחאב לנחמו. אחאב מתגרה שם באליהו ולועג לטענתו שבניו של חילאל מתו משום שעבר על ציוויי של יהושע. בעקבות התגרות זו גוזר אליהו, על דעת עצמו, בצורת על הארץ. ראה דברינו [אליהו בהר הכרמל – הסיפור שלפניו](#), בפרשת כי תשא.

¹⁰ בפשטות, כאן מתפלל אליהו על ירידת האש. אבל רד"ק מביא את תרגום יונתן: "ויונתן תרגם: קבל צלותי ה' באשתא קבל צלותי ה' במיטרא, כלומר כלל בתפילתו עתה ענין המטר שהיה עתיד להתפלל עליו בו ביום". לפי זה כשאנו אומרים בסליחות עננו כשענית לאליהו בהר הכרמל, לאיזו בקשה של אליהו אנחנו מכוונים? לזו של ירידת האש? (כך נראה בפשטות), או שמא גם על זו של הורדת הגשם לאחר שלוש שנות בצורת?

... ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי קול המון הגשם ... ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברכיו¹¹ ... ויהי בשבעית ויאמר הנה עב קטנה ככף איש עלה מים ויאמר עלה אמר אל אחאב אסור נרד ולא יעצרכה הגשם:¹²

ירמיהו פרק יד

אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות: אבלה יהודה וישעריה אמללו קדוה לארץ וצוחת ורושלים עלתה: ואדריהם שלחו צעיריהם למים באו על גבים לא מצאו מים ... בעבור האדמה חתה כי לא היה גשם בארץ בשו אפרים חפו ראשם: כי גם אילת בשדה ילדה ועזוב כי לא היה דשא: ופראים עמדו על שפים שאפו רוח פתנים פלו עיניהם כי אין עשב: אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך כי רבו משובתינו לך חטאנו: מקוה ושראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וכארח נטה ללון: למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא אל תנחנו:¹³

יואל פרק ב

"תקעו שופר בציון קדשו צום קראו עצרה: אספו עם קדשו קהל ... יצא חתן מחדרו וכלה מחפתה ... ויאמרו חוסה ה' על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשל בם גוים ... ונקנא ה' לארצו ויחמל על עמו ... אל תיראי אדמה גילי ושמחי כי הגדיל ה' לעשות: כי עץ נשא פריו תאנה ונפו נתנו חילם ... כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר".¹⁴

תהלים פרק סה

"שמע תפלה עדיף כל בשר גבאו: דברי עונת גברו מני פשעינו אתה תכפרם ... פקדת הארץ ותשקקה רבת תעשורנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם כי כן תכנינה: תלמיה רנה נחת גדודיה ברביבים תמגננה צמחה תברך: עטרת שנת טובתך ומעגליך ירעפון דשו ... לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר ותרועעו אף וישירו".¹⁵

¹¹ יש הרואים בפסוק זה את תפילת הגשם של אליהו. ראה רש"י על הפסוק: "ויגהר ארצה - וגחין לארעא להתפלל על הגשמים". וכן פירש רד"ק שם: "שהתנפל לפני ה' על המטר למהר לתתו בעוד אחאב שם ... אחר שאמר ויגהר ארצה מתחילה התנפל והשתטח ארצה והתפלל ואח"כ ישב לו ושם פניו בין ברכיו ולא רצה לקום עדיין מתחילתו עד שידע אם יש סימן מטר". כך גם משמע מפשט הפסוקים: "ענני" - על ירידת האש, "ויגהר ארצה" - על ירידת הגשם. "ולמה שם פניו בין ברכיו? אמר לפני הקב"ה: רבש"ע, אם אין לנו זכות הבט לברית מילה" (ויקרא רבה לא ד) - זהו אליהו מלאך הברית. ראה עוד בבתי מדרשות חלק ב: "ומנין ששאלת ברכת השנים קרויה תפילה? שנאמר: ... ואליהו עלה אל ראש הכרמל ויגהר ארצה". כללו של דבר, אליהו הוא אולי המקור המקראי המרכזי הראשון לתפילה על הגשמים. ובהקשר זה ראו נזכיר שתי נקודות חשובות: האחת, אליהו הוא שגור מדעת עצמו על עצירת הגשמים כפי שהבאנו בתמצית בהערה 9 לעיל, כך שבדומה לשמואל, הוא מתפלל על גזירה שהוא עצמו גזר. והשנייה, על עצירת הגשם והמטר נענה אליהו, בקנאתו לה, אבל על הטל לא נענה (ראה תענית ג ע"ב). גם התורה מדברת על עצירת גשמים, לא על עצירת טל שחכמינו הרגישו בחכמת התורה והמדע (תורת האקלים) שהייתה להם שטל לעולם יש בארץ ישראל.

¹² לא מיד נענה אליהו לתפילתו על הגשם, רק בפעם השביעית: "ויאמר אל נערו עלה נא הבט דרך ים ויעל ויבט ויאמר אין מאומה ויאמר שב שבע פעמים". למרות שכל ההתכנסות בכרמל הייתה בעקבות הודעתו של הקב"ה לאלהיו: "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה", על האש נענה מיד ואילו על הגשם רק בפעם השביעית. ראה ספרו של הרב אלחנן סמט: [פרקי אליהו \(מכון מעליות\)](#), ירושלים תשס"ג, בפרט הפרק: מדוע לא נענתה תפילתו של אליהו מיד? שמציע שעיקב זה בירידת הגשם שהובטח היה שיעור ולקח לאלהיו שמייהר לגזור בצורת על עם ישראל. הגמרא בתענית ב ע"א מציינת שמפתח של גשמים הוא אחד משלושה מפתחות שהם בידו של הקב"ה ולא נמסרו לשליח. אבל זה אולי עניין אחר שחורג מעבר לאלהיו ומתייחס לכל מבקשי הגשם למיניהם ועל כך, בע"ה, בדף המקביל [תפילות לגשם במדרש](#).

¹³ למרות שבהמשך הפסוקים שם נאמרים דברים קשים מאוד: "ויאמר ה' אלי אל תתפלל בעד העם הזה לטובה: כי יצמו אינני שמע אל רנתם וכי יעלו עלה ומנחה אינני רצם ...", ונראה מהם כאילו תפילתו של ירמיהו לא נענתה ואינה רצויה, משמשים פסוקים אלה של ירמיהו לתפילה במנחה של תעניות ציבור. ראה מסכת סוטה דף לט עמוד ב: "במנחתא דתעניתא מאי אמרי? אמר רב אחא בר יעקב: (ירמיהו יד) אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך, מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ וגו', למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע וגו'".

¹⁴ פרק זה ביואל יכול להיחשב אף הוא "תפילת גשם". אמנם מדובר שם על מכת הארבה, אבל הרי זה בכלל אותם דברים שעליהם גוזרים תענית ציבור (מסכת תענית פרק ג משנה ה). ואין לך רווחה גדולה מגשם ומטר לאחר מכת ארבה. עכ"פ הגמרא בתענית לומדת מפסוקים אלה שביואל מספר הלכות הקשורות בתענית ציבור (על הגשמים), למשל, איסור מלאכה בתענית. ובאגדה, דורשים פסוקים אלה על כך שהיורה והמלקוש משלימים זה את זה וביחד מקיימים עונת גשמים ברוכה: "מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה וכן הוא אומר: (יואל ב כג) ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה" (ספרי דברים פיסקא מב). עוד על הבצורת בימי יואל הנביא, ראה גמרא תענית ה ע"א דברינו [רביעות היורה](#) בטל ומטר וכן [אחד בניסן](#) בשבת החודש.

¹⁵ ראה דברי סיכום לפרק זה בפירוש דעת מקרא (עמוס חכם): "לפי לשון המזמור מסתבר שמעיקרו נאמר בבית המקדש כתפילת הודיה על גשמי ברכה ושנת פרוץ ושובע. יש משערים, שהמזמור נועד להיאמר בחג הסוכות בו מתפללים על המים ... אבל מסתבר שהמזמור נועד מעיקרו להיאמר בשעת הודיה על גשמי ברכה שירדו לאחר בצורת". וראה שיר השירים רבה (וילנא) פרשה ז סימן יא: "אני לדודי ועלי תשוקתו ... אין שוקן של ישראל אלא באביהם שבשמים, שנאמר: אני לדודי ועלי תשוקתו ... ר' יהושע בשם ר' אחא: אין שוקן של גשמים אלא בארץ, שנאמר (תהלים ס"ה) פקדת הארץ ותשוקקה רבת תעשרנה".

תהלים פרק פד

"מה ידידות משכנותיך ה' צבאות: נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי ... אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה ... עברי בעמק הבקא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה".¹⁶

חג שמח וחורף טוב

מחלקי המים

מים אחרונים: ראה תענית פרק ב משנה ד, נוסח תפילת "מי שענה", שש הברכות שהיו מוסיפים לתפילת שמונה עשרה של תענית ציבור (תפילת 24 ובימינו 25). ושם מוזכר בכל ברכה אירוע של אבותינו שהתפללו ונענו. מכל המקורות שהבאנו לתפילות גשם במקרא, מוזכרים שם תפילתם של שמואל, אליהו ושלמה שהם העיקר.

¹⁶ ראה שוב פירוש דעת מקרא שמקשר גם כאן בין העליה לרגל ותפילתם של העולים ובין ירידת גשמים. עולי הרגל, בפרט בחג הסוכות, בסוף הקיץ, עוברים בעמק הבכא, העמקים החרבים והיבשים, בדרכם לירושלים ומייחלים לגשם הראשון שיבוא וישוקק את הארץ: "גשם המורה (היורה) יעטה (יכסה), כלומר: ימלא את הברכות מים ... גשם המורה יתן ברכה לארץ ... והיא תפילתם של העולים לבית המקדש שבדרכם היו אומרים דברי תחנונים ומתפללים על גשמי ברכה". היינו, לא מדובר בתפילה של תענית על עצירת גשמים, כי אם בתפילה של תקווה לשנה ברוכה, כמו תפילת הגשם שאנו אומרים בשמיני עצרת. ושנזכה לשנת ברכה.